

(1727-1766), een dochter van de eerdergenoemde vriend van Van der Groe³⁶). Een meer substantiële bewijsvoering voor de betrokkenheid van de Knabbenhouwers met de sympathisanten van Es-wijler en Van der Groe laat zich echter geven vanuit de aard en de herkomst van de denkbeelden en praktijken die aan de sekte werden toegeschreven, en die in de nu volgende paragraaf aan de orde komen.

HET WERK VAN DE HEILIGE GEEST

Het weergeven van de denkbeelden van de Knabbenhouwers wordt bemoeilijkt door het ontbreken van elk getuigenis daarover van enig sektelid zelf — uitgezonderd de indirect bekende verklaringen van Pieter Knabbenhouwer en Cornelis Voortman dat zij de aan hen ten laste gelegde dwalingen ten enenmale ontkenden. We moeten in deze afgaan op hetgeen door tegenstanders als een samenhangend en individu- hetzij groepsgebonden ideeënstelsel werd onderkend. De onder dit voorbehoud gedane poging de ideeën en praktijken van de sekte te reconstrueren is gebaseerd op twee bronnen, waarnaar in de tekst zelf wordt verwezen: enerzijds de in de *Waarschouwinge* genoemde, in de herdruk daarvan eventueel van toelichtende aantekeningen voorzien stellingen (I-XVIII), anderzijds de door enkele Haagse gemeenteleden gemaakte lijst van dwalingen (1-9) van Cornelis Voortman³⁷).

De meeste stellingen hebben betrekking op de wijze waarop de mens, nadat hij eerst inzicht heeft ontvangen in zijn zondige en verloren toestand, in het bezit komt van het ware geloof in Christus. Iemand die overtuigd is van zijn 'schuldige en verlooren staat' verliest als het goed is elke vorm van verstandelijke geloofs- of bijbelkennis: hij weet noch van het bestaan van een bijbel of evangelie, noch van een Zaligmaker of Jezus (III); zelfs het attenderen daarop is schadelijk en dient nergens anders toe 'als om hem op te wekken tot eyge werkzaamheyd en wettische woelinge omtrent een onbekenden Jesus' (IV). In deze toestand, waarin voor de zondaar eeuwige verdoemenis gelijkwaardig is met eeuwige behoudenis (V), zijn er twee mogelijke, direct optredende gevolgen (II). In het ene geval wordt hem door de Heilige Geest verzekerd dat Jezus zijn zaligmaker is (VI), een geloofsschenking die langs *onmiddellijke* weg, dus geheel buiten de kennis van het Woord om, plaatsvindt (VII; vgl. 1, 2, 5). In het andere geval, wanneer Jezus zich niet terstond openbaart, ziet de zondaar zich ertoe genoopt 'binnen weynig ogenblikken de strop te moeten kiezen', dat